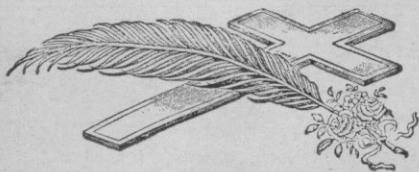

BOHUSLAV BROUK

STRACH
Z ODDECHU

p. f. 1940

B O H U S L A V B R O U K

Strach z oddechu

Úvaha o negativním smyslu lidské
aktivity

6 listův exemplář

Na lidi, kteří po celý život bez oddechu pracují a kteří ve shonu svého zaměstnání nenacházejí volnou chvíli pro sebe samé, jest zvykem pohlížet s podivem a úctou, neboť povětšinou právě oni tvoří legiony neznámých i známých budovatelů lidské civilisace. Vzhledem ke své práci si takovíto lidé zajisté také podiv a úctu zasluhují, avšak, pohlížíme-li na ně jako na osobnosti, nahlédneme-li do jejich nitra, shledáme na nich stěží co podivuhodného, natož pak úctyhodného. Úctyhodné jsou toliko jejich výkony, jejich díla, kdežto oni sami, jakožto zdroje výkonnosti, nás ohromit nemohou. Sebecilněji, až do úmru pracující lidé nebyli by totiž nikdy schopni si vydobýt vážnosti, kdybychom si jasně uvědomovali jaké pohnutky je donucují k nepřetržité pracovní aktivitě, leckdy tak úspěšné.

To, co tak mnohé lidi žene z práce do práce, je hrůza před sebepoznáním. Lidé nezdolné čínorodosti jsou jedinci, kteří nemají odvalu poznat trapnou pustotu svého já a uvědomit si nesmyslnost celého svého života, takže se oddávají horlivě práci jediné proto, aby se nemohli zabývat sebou samými, to jest: aby se nemohli pohřížit v sebe, zpytovat se a řádně si ujasnit svou životní situaci. Agilnost pracemilovných lidí je tedy v podstatě útěk před

prázdnem. Vezměme si za příklad třeba svědomitého, pracovitého úředníka. Jeho život plyne skoro každý den zcela stereotypně. Ráno se rychle umyje, oblékne a nasnídá, a poté spěchá do úřadu, kde horlivě pracuje až do večera, s výjimkou polední přestávky, jež mu sotva dostačí k řádnému naobědvání a — dejme tomu — k letnému přehlédnutí novin. Po skončení úřadování a ledabylém zhltnutí večere vrhá se pak znovu do práce, na kterou mu nezbylo v úředních hodinách dost času nebo kterou si vyžadují různá vedlejší zaměstnání, jichž se podjal. Tak se dostává úředník, zasvětivší svůj život práci, do postele teprve v pozdních nočních hodinách a jen stěží se ještě jakž takž vyspí, aby druhého dne mohl opětně a skoro nepřetržitě pracovat. Takovíto úředníci a jim podobní lidé si často sice stěžují na přepracovanost a bědují nad tíhou svého osudu, avšak ve skutečnosti jsou tito lidé zcela šťastni, že z práce nevyjdou neboli že po zdolání jednoho pracovního úkolu je čeká ihned druhý. Nelze si pro ně opravdu představit větší trest, než kdyby se jim v práci zabraňovalo a kdyby byli nuceni delší dobu dlít v naprosté nečinnosti. Neustálé zaměstnání jim totiž umožňuje vyhnout se zhoubnému poznání vlastní nicotnosti a kromě toho naopak vydatně posiluje jejich sebevědomí,

jelikož pracovní úkoly, které se před nimi hromadí, dodávají jejich existenci zdání závažnosti. Práce je pro ně, jak zřejmo, jediný *raison d'être* a tím i jediné pouto, kterým jsou vázáni k životu. Kdyby pojednou neměli co na práci, byli by nutkáni obrátit svou pozornost na sebe samé a tu by zajisté pocítili nesnesitelnou měrou svou ubohost, malost a nejspíše by si zoufali. Víme přece ze zkušenosti, že mnozí staří lidé, donucení odejít na odpočinek, chřadnou a často i brzy zmírají, nemohouce si zvyknout na nečinnost. Zbaveni pracovních povinností jsou totiž pojednou postaveni před problém: *Občánku, a co teď?* a v tom prázdnota jejich bytostí, jejich já, je ovane a v úzkostných stavech jim poznenáhlu začínou tuhnout údy. Ustání v práci odstonává si pracovitý člověk obvykle jako velmi těžký psychický shock.

Lidé jsou nuceni pracovat, pracovat a zase jen pracovat, neboť, kdyby měli čas se zpytovat, nutně by si uvědomili marnost, bezúčelnost a trapnost svého života, posuzovaného s hlediska osobního, a stěží by se jim ještě poté dostávalo sil k dalšímu setrvání na tomto světě. Nepřetržitá činorodost je jistý druh opojení, které šalebně dodává bezcílnému životu smysl a oprávnění. Proto jak s hlediska

osobního, tak i sociálního lze směle razit cestu heslu: Pracovat a nefilosofovat, nemyslit! Nečinnost je často velmi nebezpečným vykořeněním z drah života a může končit smrtelnou havárií. Jen prací opojení unikají leckterí lidé hrůze a zoufalství, které by jim bylo s to připravit poznání jejich prázdnoty a nicotnosti. Práce je tedy nezřídka ochranou před sebezpoznaním, sebeuvědoměním a lze ji proto mnohdy označit za symptom autofobie.

Ovšem práce není jediný prostředek, který umožňuje lidem uniknout sobě samým. Člověku dostačuje k odvrácení pozornosti od vlastního já i pouhopouhá zábava: návštěva divadel a biografů, pěstování tělocviku a rozličných sportů, hra v karty, sběratelství všemožných tretek, atd. Zábava je zřejmě svým negativním subjektivním smyslem rovnocenná práci a jediné díky tomu je také možné, že každý člověk není nutkán z vnitřních důvodů k práci a že naopak pro většinu lidí je práce jen a jen pouhé nutné zlo. Lidé, nemající lásku k práci a pracující jen z vnějšího donucení, uvolují se pracovat pochopitelně jen tolik, kolik je nezbytně nutné k obhájení existence, k ukojení materiálních potřeb, a tak získávají sdostatek volného času. Získaný volný čas nezasvěcují však sladké nečinnosti.

nýbrž, jakmile se sprostí práce, pachtí se po nějaké zábavě nebo holdují jistému koníčku. Lidé, k práci nelnoucí, lenošiví, vyhýbají se totiž neméně nečinnosti než lidé ostatní, pracemilovní, a proto, stěžují-li si lidé, že jsou přespříliš zaměstnání a bojují-li o maximálně krátkou pracovní dobu, nelze v tom spatřovat výraz touhy po klidu, nýbrž toliko projev snahy rozptylovat se snazším, pohodlnějším a svobodnějším způsobem než prací. Po nečinnosti a nerušeném klidu lidé nikterak netouží. Jinak by zajisté nepospíchali po práci z úřadů a dílen trenovat svá těla do tělocvičen a na sportovní hřiště, cvičit se ve hře na různé hudební nástroje, shánět nové exempláře pro své sbírky známek nebo ošetřovat rodinné zahrádky a podobně. Nečinnost vede k zoufalství. Lidský duch musí být stále něčím zaujat, aby snad nemohl obrátit svou pozornost na sebe sama. Považme jen, jak pečlivě se lidé zabezpečují proti nečinnosti, proti tomu, aby se jim jednoho dne nedostávalo žádného zaměstnání, žádné práce ani zábavy. Na příklad celý rok kuží plány, jakým způsobem se zabaví o dovolené, strachující se, aby se snad nedostatkem vnějších vzruchů nestali sami středem svých zájmů. Turistika a cestování vůbec, kterému se většina lidí právě o dovolené oddává, jest v podstatě taktéž toliko jed-

nou formou útěku před vlastním já. Lidé, putující z města do města nebo slézající jednu horu po druhé, prchají před sebou samými.

Člověk je lovec sensací, jelikož je mu zapotřebí jedné sensace za druhou, aby se neměl čas pozorovat a zpytovat sám. Je mu příjemné soustředit se na cokoli jen ne na sebe sama a proto je též vděčný za každý vnější, reálný vzruch. Co by si také počal, kdyby se nezaměstnával neustále nějakou realitou, něčím jiným než vlastním já? Je přece nemožné, aby se vnořil do sebe, přemýšlel o smyslu a hodnotě svého podnikání a jednání, neboť by nutně upadl v zoufalou nudu a beznaději a jeho bytost by byla zžihána palčivým pocitem vlastní nicotnosti a bezúčelnosti. Neustálá aktivita, nepřetržitý životní shon je bezpodmínečnou podmínkou lidského bytí a štěstí. Nezaměstnávají-li se lidé dostatečně prací, holdují alespoň různým více nebo méně pošetilým koníčkům, zušlechťujíce zahrádkami okolí svých domků nebo snažíce se třeba získat co nejrozsáhlejší sbírku autogramů prominentních osobností. Křesťanské průpovědi: *V práci a snažení je naše spasení*, je nutno dát plně za pravdu. Kdyby člověk nebyl stále zaujat něčím kolem sebe a kdyby jeho aktivita

nenacházela jiného objektu než vlastní já, ocitl by se v stejné situaci jako ryba na suchu — a ta, jak známo, lekne.

Domnění, že lidé vydrží lenošit tou měrou, že jsou s to ztrávit svůj život povalováním v posteli, aniž by o co projevili zájem a aniž by se jej snažili uspokojit, je klamně. Není jediného člověka, který by nebyl na útěku před prázdnotou svého já a který by nepotřeboval neustále nějak se zabavovat. Pohlédněme na příklad na život typického povaleče, neoddávajícího se pražádné práci a neholdujícího ani nějaké zálibné činnosti. Kdybychom šli po stopách takového individua, zajisté bychom shledali, že je neméně absorbováno než člověk nejpracovitější, jenže věcmi a záležitostmi mnohem malichernějšími. Klade si třeba za povinnost pohovořit za den s tolika a tolika lidmi po kavárnách, vykonat tolik a tolik návštěv po soukromých bytech, být očitým svědkem rozličných pouličních nehod a příhod, vykonat alespoň hodinovou zdravotní procházku v sadech, a tak podobně. Pro takového člověka je život skutečně menším shonem než pro lidi ostatní. I on je nutkán mít stále nějaké zájmy, snahy a cíle a být jimi plně zabaven, neboť zvláště on nemůže své myslí nikdy dopřát času, aby se

mohla zabývat pustotou a nesmyslností jeho života.

Nejiných zkušeností pak nabudeme, obrátíme-li svou pozornost třeba na život paniček, kterým výhodný sňatek umožňuje vyhýbat se skoro po celý den kloudné práci. Také ony nejsou s to vybědnout ze shonu života, vyhledávající si všemožné úkoly, jejichž vykonávání by je plně po celý den zaneprazdňovalo. Zabavují se na příklad zcela nesmyslným pátráním po laciných nákupních pramenech a jsou ochotny vydat se na několikahodinovou cestu, aby jisté zboží nakoupily o dvacetihaléř levněji. Ztráví tak alespoň volný čas a vyhnou se nečinnému sedění doma, kde o samotě mezi čtyřmi stěnami by si snadno mohly uvědomit zbytečnost své existence. Jindy zase promarní čas schůzkami v kavárnách a kletkami na ulici. Zdají se být povinovány zastavit se s paní X. Y., pozeptat se jí po zdraví rodiny a pohovořit s ní o novinách rozmarňé mody. Ženy vůbec rády hovoří o nejmalichernějších věcech a jsou dokonce schopny hovořit o nejbanálnější události i celé hodiny. Takovéto hovory, nad nimiž se slušným lidem zdvihá žaludek, jsou jakási pouhá gymnastická cvičení mluvidel, nic více než řeči do prázdna, avšak ženské, a bohužel

mnohdy i muži, se jimi zabezpečují před zpytováním a poznáním vlastní prázdnoty. Lidé lpějí zuby nehty na vnějším světě a ničeho se tak nestrachují jako toho, nerozptylovat se realitou a pohroužit se do sebe. Něčím se neustále zaměstnávají je nezbytnou lidskou potřebou. Jestliže třeba panička doma osamí, počne přerovnávat prádelník, přehlížet garderoby, krášlit si obličej, čistit a lakovat si nehty nebo promrhá celé hodiny pedantsky důkladnou koupelí a vyběravým oblékáním. Ani péči o čistotu nelze tedy obdivovat. Obzvláštní náklonnost k čistotě, krajně starostlivá péče o hygienu těla a šatu je ve většině případech jen projevem nedostatku poctivého zaměstnání a výrazem nepřekonatelné potřeby paralysovat taktó pach vlastního já. Lidé se věnují hygieně těla, aby se nebyli nuceni věnovat hygieně ducha, k níž se jim nedostává ani schopností, ani odvahy.

Nechme stranou život odkvétajících paniček a všimněme si lidského života vůbec. Kolik času, kolik energie promarní lidé vesměs zcela bezúčelnou aktivitou, činností, která nemá jiný význam, než že je odvrací pohlédnout na sebe sama! Zabývají se nejnicotnějšími událostmi, přemílají nejprázdnější fráze a odávají se nejbezúčelnějším zaměstnáním, jen

aby neměli času přemítat o sobě a nezhroutili se poznáním své malichernosti a pustoty. Sebepoznání má pro lidi katastrofální následky a vede u mnohých dokonce i k dobrovolnému skoncování životní pouti. Dokladem toho jsou třeba sebevraždy z nešťastné lásky. Pokud lidé prožívají milostný poměr nebo pokud v jeho navázání chovají naděje, jsou šťastni a spokojeni, avšak jakmile je jejich láska zhrzena, jakmile osamějí, prodchne je nezadržitelně pocit nicotnosti a marnosti jejich existence a, nedovedou-li si rychle nalézt jiný zdroj opojení, který by je odvrátil od sebezpytování, zbavují se života.

Lidé, jak zřejmo, jsou schopni se omámit i jinými prostředky než alkoholem. Jestliže se jedni opájejí líhem, omamují se druzí prací, třetí zábavou, čtvrtí láskou, atd. Jest dokonce možno doslovně pojímat i přísloví, že leckdo se dá opít i rohlíkem. Známe přece lidi, kteří jsou u vytržení, pozorují-li třeba lopotu mravenců nebo naslouchají-li cvrlikání ptactva. Zabavení přírodou zapomínají na svou bědnost a na své trampoty právě tak jako jiní, ztratí autokritiku a soudný rozum vůbec nemírným požitím alkoholu. Lidé jsou nuceni neustále se opájet, ať již alkoholem, prací, zábavou, láskou, klevetením a podobně, aby

jim před očima nevyvstala jejich malost a zbytečnost. Znemožníte-li člověku pracovat, zamezíte-li mu zábavu nebo zhatíte-li mu lásku, uvedete ho ve stav, který je neméně trapný a trudný než kocovina, s nímž se člověk probouzí po vystřízlivění z alkoholického deliria. Nakonec docházíme tedy k paradoxnímu závěru, že pracovitost s hlediska subjektivního, osobního je rovnocenná alespoň v svém negativním smyslu alkoholismu. Vlastní nicota diktuje kategoricky někomu pít, pít a pít... a jinému zase pracovat, pracovat a pracovat...

18. XI. 1939.

Bohuslav Brouk: Strach z oddechu. Úvaha
o negativním smyslu lidské aktivity. Vytiskla
knihhtiskárna Litera v Praze X. Jako soukro-
mý tisk k Novému roku 1940 vydal autor.

Nákladem vlastním. Tisk „Litery“ s. s. r. o. v Praze X.